

Кужильна О. А., аспірантка, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), anasko2016@mail.ru

Государственная идея в культурно-просветительской деятельности Общества “Музей освободительной борьбы Украины” в годы Второй мировой войны

Изучается государственная идея в культурно-просветительской деятельности Общества “Музей освободительной борьбы Украины” в годы Второй мировой войны. Основное внимание сосредоточено на описании влияния власти на деятельность Общества МОВУ в этот период. Анализируется деятельность Музея с разными научными, культурными и другими обществами, их связи, сотрудничество. В статье раскрывается культурно-просветительская деятельность Общества “Музей освободительной борьбы Украины”, в том числе ее влияние на пропаганду идеи украинской государственности за рубежом. Целью статьи есть попытка проанализировать деятельность Общества “Музей освободительной борьбы Украины” в годы Второй мировой войны и определить его роль в сохранении украинской государственности.

Ключевые слова: Общество “Музей освободительной борьбы Украины”, государственность, эмиграция.

* * *

УДК 94(477)“1945/1952”:378

Лук’яненко О. В.

кандидат історичних наук, ст. викладач кафедри культурології, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (Україна, Полтава), lukuapnenenko.ov@gmail.com

КАМЕНИ НА ШЛЯХУ НАУКОВОГО ПОСТУПУ ОСВІТЯН ПОВОЄННИХ ПЕДІНСТИТУТІВ УРСР

Иллюстрируется восстановление та еволюція наукового життя у повсякденній роботій рутині освітян педінститутів УРСР повоєнного періоду (1945–1952 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної преси дозволило простежити напруження вимог Міністерства освіти по підсиленню наукової роботи інститутів; відслідкувати співвідношення успіхів та проблем у цій галузі на місцевому рівні. Відтворено послідовність переконання освітян країни у необхідності посилення контролю за власними науковими здобутками та ідеологічного контролю над її змістом. Зроблена оцінка головних характеристик боротьби з космополітизмом у науці. Описана практика “публічних наукових зобов’язань” та чисток у рядах “неблагонадійних” науковців в окремих повоєнних педагогічних інститутах.

Ключові слова: педагогічний інститут, наука, дисертація, космополітизм, повоєнна Україна.

Частиною повсякденного життя педагогічних колективів була їхня робоча рутинна. Півстоліття тому, як і нині, обов’язковою складовою навантаження викладача вищої школи була й наукова діяльність. Проте, її якість та змістове наповнення дещо різнилися від сьогоденних. Відмінностей, як і їхніх причин, багато. Найголовніша ж хрестоматійна істина: “символом віри” радянської науки було вчення марксизму–ленінізму, яке до ХХ з’їзду КПРС ще гордо величали й сталінським ученням. Післявоєнний період Сталінського правління (1945–1952 рр.) мав і свої специфічні характеристики.

Мета цієї розвідки полягає у тому, аби виявити те, яким чином радянська ідеологічна та бюрократична машини впливали на освітян крізь профільну періодичну пресу. В основі роботи – щільний аналіз повоєнних випусків “Радянської освіти”. Газета не давала повного уявлення про розвиток науки на місцях. Проте, вона була маяком наявних проблем та звершень, орієнтиром для виправлення хиб та прискореного руху вперед. Якщо говорити категоріями біхевіоризму, то матеріали, що з’являлися на її сторінках, були стимулом для реакції науково-педагогічної спільноти педінститутів УРСР. І у більшості випадків вихід тієї чи іншої публікації ставав каталізатором для розгортання драм у мікроколективах та часто-густо передував запусканню загальнодержавних механізмів керування освітянською галуззю.

У повоєнній країні передові позиції у списку необхідних речей займали питання відбудови приміщень педінститутів та налагодження освітнього процесу. Лише згодом, коли все і всі почало більш-менш приходити до тями після незрівнянних ні з чим моральних потрясінь та матеріальних втрат, погляди керманців освітньої галузі були звернуті на стан наукової роботи у вищій педагогічній школі. Як виявилось одразу, стан її був такий самий плачевний, як і становище усієї роздавленої війною країни. Перша публікація, присвячена аналізу наукової діяльності освітян, вийшла у серпні 1947 р. Колегія Міносвіти УРСР тоді провела аналіз досвідної роботи педагогів за 1946–1947 н. р. Виявилось, викладачі педвиші за той час захистили 1 докторську та 47 кандидатських дисертацій, підготували до захисту 4 докторських та 68 кандидатських досліджень, 61 освітянин уповні склав кандидатські мінімуми, а 130 педагогів розпочали цей процес. Головною проблемою підготовки науково-педагогічних кадрів Міносвіти вважало недобросовісний підбір аспірантів, які не були здатні закінчити навчання [1].

Напевне, цифри не дуже стимулювали педагогів до посиленої роботи на науковій ниві. Тому за півроку на сторінках “Радянської освіти” з’явилася прикметна замітка кандидата педагогічних наук Черкаського педінституту М. Мойсеєнка. Доцент поклав на себе привселюдне зобов’язання до нового 1948 р. закінчити докторську [2]. Напевне, це мало стати каталізатором “стаханівського руху” в рядах науковців. Проте, подібних закликів у пресі не прослідувало. Та й сам М. Мойсеєнко, відверто говорячи, до часів відлиги так і залишався кандидатом наук, попри демонстративні заклики до самоорганізації.

Окремої ремарки потребує становище студентської науки. З 1948 р. все частіше стали публікувати замітки про зустрічі з видатними діячами культури, організацію заходів до ювілеїв, знаменних дат та державних й ідеологічних свят. На них виступали не лише творчі колективи, але й доповідачі з науковими повідомленнями. Серед них була й студентська молодь. Наприклад, стаття у січневому виданні “Радянської освіти” за 1948 р. згадувала про зустріч випускників Ровенського педінституту із заслуженими вчителям УРСР з Ровенщини, на якій майбутні освітяни виступили з доповідями про радянську педагогіку [3]. Зауважимо, що така студентська робота була здебільшого ситуативною та парадною. Науковий потенціал молоді у самостійних пошуках, у межах роботи студентських наукових товариств, у площині співпраці з лабораторіями, заводами та науково-дослідними інститутами країни уповні проявив себе дещо пізніше – у добу десталінізації. У повоєнній же семиріччі студентська наука слугувала здебільшого окрасою для демонстрації патріотичної підкованості підростаючого покоління, бо більшість тем і виступів не виходили за межі “дозволеного”, “бажаного” та “ювілейного”.

Наступною рисою наукового життя у педінститутах є його виключна елітарність та ексклюзивність. Наукові звання цінувалися так само високо як бойові заслуги на полях Великої вітчизняної. Докторів наук з окремих галузей в усій УРСР було часто легко перелічити на пальцях навіть однієї руки. Кандидатство давалося так

само нелегко і нешвидко. Ба більше, право присуджувати наукові звання було почесним і обмеженим. Так, у червні 1948 р. єдиним вишем в УРСР, якому надали право присвоювати науковий ступінь кандидата педагогічних наук, був Київський педагогічний інститут [4].

У березні 1949 р. почався наступ на освітянську інтелігенцію, приводом до чого стали звинувачення у прозахідних настроях окремих її діячів. Таким собі показовим “хлопчиком для биття” було обрано професора Київського педінституту Резніка. Його звинувачували у тому, що науковець нібито вважав себе мало не главою педагогіки України, немовбито будував кар’єру на американській та англійській буржуазній педагогічній літературі та наче вихвалявся, що його парці високо оцінювалися закордоном. Закидали педагогу, що своїми лекціями він намагався протягти у радянську педагогіку ідеї “махрового реакціонера” Дж. Дьюї [5].

Під приціпний вогонь критиків потрапили довоєнні видання Резніка. Так, книга “Методи викладання в радянській школі” 1941 р. через вісім років після виходу у світ була оголошена такою, що відірвана від життя. Чи не головною вадою видання було те, що воно було наповнене прізвищами закордонних педагогів Шопенгауера, Канта, Бекона, Гегеля та інших. Це, на думку опонентів Резніка, принижувало гідність радянських людей. На користь антинародного та антирадянського світогляду опального професора слугували й факти психологічних досліджень. На свою біду професор навів у посібнику приклад дослідження американського ученого Крауфорда з читання американських студентів подумки. Експеримент закордонного науковця виявив високий рівень інтелекту студентів. Професор Резнік провів схожий тест в УРСР і вияви, що радянські студенти читали порівняно менше і повільніше. Науковець не зробив ніякого остаточного висновку. Натомість його опоненти неоднозначно заявили: “принижує радянську педагогіку” [5].

Перепало київському освітянину і за спробу відродити пояснювальне читання в початковій школі, занедбане після К. Ушинського. Нікому не можна було претендувати на роль “основоположника”, окрім корифеїв Маркса–Енгельса–Леніна–Сталіна. Може, йому б не перепало на горіхи за ці дослідження, якби в одному з них він не зауважив, що дитина 8 років не могла зрозуміти такого речення у підручнику для 1 класу: “Нам права дає великі Конституція нова”. Критики були упевнені, що радянські діти змалку знають слова “право” та “конституція” [5].

Про те, що “резніковський приклад” був лише каталізатором, свідчать наступні публікації у педагогічній періодиці. Уже за тиждень, у квітні 1949 р., у Київському педінституті провели партійні збори, яким також судилося отримати статус “привселюдного показового судилища”. Його організатори на пряму дякували пресі, яка допомогла розворушити “кубло космополітизму” в освітянському середовищі. Серед тих, хто “труїв свідомість студентів та учителів”, назвали дефектолога Перльмутера. Головною провинною науковця було те, що він до війни друкував свої статті у німецьких журналах, а з початком радянсько–німецького протистояння не осудив свій антипатріотичний учинок. Усі намагання Перльмутера

довести тези про чистоту науки, про відстороненість її від політики, про те, що його докторська дисертація була чисто медичною і ніякої політики не торкалася, сприймалося лише як спроба замаскувати своє справжнє обличчя [6].

“Позгром космополітів” торкнувся і філологів. Київські освітяни одразу знайшли хиби у роботі доцента літератури Сахарова. Науковцю закинули той факт, що коли радянська преса розгромила європейського “буржуазного націоналіста і трубадура” Л.Фейхвангера, освітянин продовжував пропагувати його творчість у лекціях, називаючи антифашистом. Чи не найпекучішим звинуваченням було те, що Сахаров перетворив кафедру зарубіжної літератури на тиху заводь, де не було критики, а на місце викладачів професіоналів намагалися залучати космополітів Гозенпуда та Гордона [6].

Проте, безперечним центром уваги зборів був опальний професор Резнік. Його називали “прозахідним плазуном”, “затискувачем критики”, “псевдовченим та кар’єристом”. Науковця звинувачували у приниженні гідності інших. Закидали й те. Що він гальмував підготовку науковців через аспірантуру вишу: за 20 років не захистив жодного зі своїх аспірантів. До списку огріхів потрапило й присвоєння рукописів колеги по кафедрі, отримування грошей за читання лекцій іншими працівниками кафедри та палпювання у своїх рецензіях молодих учених. На зауваження про запізнілість викриття, відповідали, що раніше сліпо вірили у роздутий авторитет Резніка. Не дивно, що у критичному запалі колеги вирішили підняти питання перед ВАКом про перегляд докторської дисертації Резніка та про його звільнення з вишу [6].

Після хвилі 1947–1949 років, “Радянська освіта”, здавалося, зосередила прискіпливий погляд на інших сферах повсякдення педагогів. Упродовж двох років, окрім поодиноких згадок про одноразові виступи студентів на ювілеях з одиничними науковими доповідями, преса не публікувала жодного рядка про наукові звершення та ідеологічні проступки науковців.

Лише у червні 1951 р. з’явився традиційний аналіз Колегії Міносвіти проблеми підготовки науковців педінститутів. Виявилось, що за 1950 р. кандидатські дисертації захистили 4 аспіранти, а 10 подали їх до захисту у ради. Були й свої “зразкові відсталі”. Так, у Харківському педінституті жоден аспірант не захистився своєчасно, а в Одеському педінституті іноземних мов зовсім не було планів роботи аспіратів. Директорам педагогічних вишів закидали, що ті не відчували відповідальності за осіб, які направлялися на роботу після закінчення аспірантського стажу без захисту дисертації [7].

З другого півріччя 1951 року активізувалася розпочата у 1949 р. боротьба за “ідеологічну чистоту” рядів науковців. Проте, якщо у 1949 р. головним був “метод батога”, то 1951 р. звернулися до “методу пряника”. Замість “цапів відбувалів” почали шукати зразки для наслідування. Один знайшовся у стінах Черкаського педінституту – викладачка літератури О.Троцюк. Її лекції, на яких були присутні не лише філологи, мали високу наукову цінність, ідейність, глибину теоретичного знання, а головне підкреслювали, що тогочасна буржуазна література остаточно занепала, пропагувала

людиноненавистництво, містику, неофашизм та війну [8]. Поруч із нею прикладом усім освітянам УРСР були працівники кафедри педагогіки того ж інституту. Головним їхнім науковим здобутком вважалася пропаганда радянської та засудження буржуазної педагогіки. Як есенцію теоретичних пошуків визначали виявлення величчї призначення радянського учителя та реакційної суті розтлінної англо-американської практики дикунів-гангстерів, убивць корейського народу [9].

Скоріше за все, "науковий наганяй" видавався Міносвіти з періодичністю раз на рік: між цим керманічі освіти переймалися іншими проблемами. Ще до міністерських липневих звітів критиці був підданий директор Полтавського педінституту І. Кирса за те, що його старі викладачі Л. Блідченко, М. Шенгур, М. Бойко, А. Гуренко та Д. Мазуренко протягом повоєнних років не вели наукової роботи. До когорти "неуспішних" були зараховані також Вінницький, Ворошиловградський та Криворізький педінститути [10]. Липнева Колегія Міносвіти лише підсилила упевненість у тому, що науковий поступ у педагогічних вишах уповільнився. З'ясувалося, що на 1952 р. із 463 викладачів іноземної мови педагогічних інститутів наукові звання та науковий ступінь мали лише 12. Особливо ж виділився Харківський педінститут іноземних мов, де чомусь традиційно закінчували аспірантуру без захисту дисертацій [11]. Та виші не особливо пручалися таким звинуваченням: проблеми були. Інколи педінститути самі надсилали до "Радянської освіти" самокритичні публікації. Скажімо, у вересні 1952 р. ініціативу проявив Ніжинський виш. Попри досягнення повоєнної відбудови, залучення до своєї освітянської родини 125 професорів, доцентів та викладачів, відновлення півтора тисячного контингенту стаціонару, дирекція скаржилася на те, що освітяни надто повільно працювали над докторськими та кандидатськими дослідженнями. А окремі викладачі за 7–8 років роботи склали лише 1 кандидатський іспит [12].

Отже, за післявоєнну семирічку наука у педінститутах УРСР зробила невеликий крок вперед. Стимули для її розвитку були ще занадто непомітними на фоні стимулів відбудови країни з поплещица радянсько-німецької баталії. Єдиним, окрім міністерських наганяв, що із завидною періодичністю намагалося прискорити процес наукового розвитку освітян, були статті у профільній періодичній пресі. Проте, й вони мали тісну прив'язку до політичного орієнтуру. Та й за сім повоєнних років статі "Радянської освіти" торкнулися лише декількох проблем. Серед них була проблема неякісного набору в аспірантуру та боротьба з космополітизмом та низькопоклонством перед західною наукою. Окремо говорили про якісні та кількісні показники захищених дисертацій та виключність прав надання наукового ступеня освітянам окремими вишами. На цьому фоні цікавими виглядали одиничні замітки з публічними об'явками дочасних виходів на захист дисертаційних досліджень. Проте й вони грали лише декоративну роль: ті, хто їх давав у приклад іншим, самі рідко доводили справу до успішного кінця.

Список використаних джерел

1. У Колегії Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. – 22 серпня 1947. – № 35. – С. 2.
2. Мойсеєнко М. Закінчу докторську дисертацію // Радянська

освіта. – 1 січня 1948. – № 1. – С. 1.

3. Петровська О. Зворушлива зустріч // Радянська освіта. – 1 січня 1948. – № 1. – С. 2.

4. Захист кандидатських дисертацій // Радянська освіта. – 11 червня 1948. – № 24. – С. 1.

5. Проти буржуазного космополітизму в педагогіці // Радянська освіта. – 25 березня 1949. – № 13. – С. 2.

6. До кінця викоренити космополітизм у науковій і навчальній роботі // Радянська освіта. – 1 квітня 1949. – № 14. – С. 4.

7. У Колегії Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. – 30 червня 1951. – № 26. – С. 4.

8. Лубенець В. Викладач-майстер // Радянська освіта. – 22 вересня 1951. – № 38. – С. 3.

9. Мойсеєнко М. Ідейно-політичне виховання студентів на лекціях з педагогіки // Радянська освіта. – 5 січня 1952. – № 1. – С. 4.

10. Науково-дослідна робота педвузів УРСР // Радянська освіта. – 5 квітня 1952. – № 14. – С. 1.

11. У Колегії Міністерства освіти УРСР // Радянська освіта. – 26 липня 1952. – № 30. – С. 4.

12. Кулик Г. Кузня педагогічних кадрів // Радянська освіта. – 20 вересня 1952. – № 38. – С. 3.

References

1. U Kolegii' Ministerstva osvity URSR // Radjans'ka osvita. – 22 serpnja 1947. – № 35. – S. 2.

2. Mojszejenko M. Zakinchu doktors'ku dysertaciju // Radjans'ka osvita. – 1 sichnja 1948. – № 1. – S. 1.

3. Petrovs'ka O. Zvorushlyva zustrich // Radjans'ka osvita. – 1 sichnja 1948. – № 1. – S. 2.

4. Zahyst kandydats'kyh dysertacij // Radjans'ka osvita. – 11 chervnja 1948. – № 24. – S. 1.

5. Proty burzhuznogo kosmopolityzmu v pedagogici // Radjans'ka osvita. – 25 bereznja 1949. – № 13. – S. 2.

6. Do kincja vykorenyty kosmopolityzm u naukovij i navchal'nij roboti // Radjans'ka osvita. – 1 kvitnja 1949. – № 14. – S. 4.

7. U Kolegii' Ministerstva osvity URSR // Radjans'ka osvita. – 30 chervnja 1951. – № 26. – S. 4.

8. Lubeneč' V. Vykladach-majster // Radjans'ka osvita. – 22 veresnja 1951. – № 38. – S. 3.

9. Mojszejenko M. Idejno-politychne vyhovannja studentiv na lekcijah z pedagogiky // Radjans'ka osvita. – 5 sichnja 1952. – № 1. – S. 4.

10. Naukovo-doslidna robota pedvuziv URSR // Radjans'ka osvita. – 5 kvitnja 1952. – № 14. – S. 1.

11. U Kolegii' Ministerstva osvity URSR // Radjans'ka osvita. – 26 lypnja 1952. – № 30. – S. 4.

12. Kulyk G. Kuznja pedagogichnyh kadriv // Radjans'ka osvita. – 20 veresnja 1952. – № 38. – S. 3.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural studies sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyaneneko.ov@gmail.com

Stones on the road of educators' scientific progress in the postwar pedagogical institute of the Ukrainian Soviet Socialist Republic

The article illustrates the recovery and the evolution of scientific life in teachers' daily routine work in Pedagogical Institute of USSR in post-war period (1945–1952 years). Application of the content analysis of educational media method allowed following the requirements of the Ministry of Education for strengthening the research work in the institutes; tracking the progress and challenges in this field on the local level. There is also reconstructed the sequence of convincing educators of the country of the need for increased control over their own academic achievements and ideological control over its content. The paper gives the estimation of the main characteristics of the struggle against cosmopolitanism in science. The thesis also describes the practice of "public scientific obligations" and purges in the ranks of the "unreliable" scientists in some post-war pedagogical institutes.

Keywords: Pedagogical Institute, science, dissertation, cosmopolitanism, post-war Ukraine.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, ст. преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyaneneko.ov@gmail.com

Камни на пути научного прогресса педагогов послевоенных пединститутов УССР

Иллюстрируется восстановление и эволюция научной жизни в повседневной рабочей рутине педагогов пединститутов УССР послевоенного периода (1945–1952 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило проследить наращивания требований Министерства образования по

усилению научной работы институтов; отследить соотношение успехов и проблем в этой области на местном уровне. Воспроизведена последовательность убеждения педагогов страны в необходимости усиления контроля собственных научных достижений и идеологического контроля над их содержанием. Произведена оценка главных характеристик борьбы с космополитизмом в науке. Описана практика "публичных научных обязательств" и чисток в рядах "неблагонадёжных" учёных в отдельных послевоенных педагогических институтах.

Ключевые слова: педагогический институт, наука, диссертация, космополитизм, послевоенная Украина.

* * *

УДК 94(477)“19”:374,7

Компанієнко О. В.
аспірант, викладач історії,
Східноєвропейський університет
(Україна, Звенигородка),
oleg-kompanienko@yandex.ru

СТАНОВИЩЕ СИСТЕМИ ШКІЛ РОБІТНИЧОЇ І СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ В ПЕРШЕ ПОВОЄННЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Аналізується робота освітніх закладів для дорослих та працюючої молоді, починаючи з 1946 до 1956 років. Особливу увагу приділено формуванню контингенту учнів. Спеціально виділено і стан навчально-матеріальної бази шкіл.

Ключові слова: освіта для дорослих, вечірні школи, школи робітничої молоді, заочні школи.

Функціонування системи шкіл для працюючої молоді набуло нового розмаху у повоєнне десятиліття. Вже в 1945–1946 навчальному році навчанням у вечірніх школах було охоплено біля 99 тис. чоловік, а в 1947–1948 навчальному році кількість учнів вечірніх шкіл склала вже близько 155 тис. чоловік.

Варто відмітити, що 1946 рік ознаменувався появою ще одного напрямку отримання освіти працюючою молоддю, – в цьому році було організовано роботу заочних шкіл.

Простежити як проходив процес остаточного становлення мережі шкіл працюючої молоді в перші повоєнні роки.

Слід зазначити, що радянський етап історіографії становлення та функціонування системи освіти для дорослих Української РСР не був однорідним. В загальному масиві тогочасних досліджень освітніх проблем працюючої молоді можна виділити кілька змістових блоків, які містять різноплановий матеріал з питань становлення та функціонування шкіл працюючої молоді.

Початковий етап дослідження проблеми представлений працями істориків ще першого повоєнного десятиріччя. Так, спробу проаналізувати тяжкі наслідки війни для шкільної мережі освіти працюючої молоді та проблеми, які постали на шляху налагодження її повноцінного функціонування, через призму тогочасних світоглядних орієнтирів зробив М. Грищенко [3].

В загальному контексті своїх досліджень на дотичному рівні до окремих аспектів проблеми зверталися такі дослідники радянського часу, як С. Гончаренко [1], Б. Коммановський [7; 8], Ю. Орловський [12]. Проте безпосередньо проблема функціонування шкіл робітничої та сільської молоді все ж не стала для цих науковців спеціальним предметом вивчення.

Доволі цікаву спробу висвітлити ряд важливих аспектів даної проблеми здійснив у цей час Н. Богданов у історично-статистичному нарисі [15].

Слід зазначити, що уряд приділяв велику увагу зміцненню мережі вечірніх шкіл. Так, 21 червня 1945 року Раднарком СРСР видав постанову про надання учням шкіл робітничої молоді ряду пільг: відпусток під час канікул, відпусток з збереженням заробітної плати на протязі 20 днів в період екзаменів на атестат зрілості і на протязі 15 днів для здачі екзаменів за курс 8 класу, заборонялося переводити робітників, які навчалися в вечірніх школах на роботи, пов'язані з відривом від навчання [1, с. 32].

Цій же меті послужила і спільна постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У від 8 березня 1946 року “Про поліпшення роботи вечірніх шкіл робочої і сільської молоді УРСР”.

У постанові відзначались не лише досягнення, але й недоліки, що мали місце в роботі вечірніх шкіл. Зокрема, вказувалося, що керівники окремих підприємств, установ, колгоспів і радгоспів не створюють належних умов учням вечірніх шкіл: затримували їх на понадурочних роботах, посилали їх у відрадження в дні занять, не забезпечили вечірні школи приміщеннями, обладнанням. Крім того окремі партійні і комсомольські організації недооцінювали значення вечірньої освіти, примирилися з існуючими недоліками і не боролися за створення нормальних умов для роботи вечірніх шкіл.

Все це негативно позначалося на рівні навчально-виховної роботи і на якості знань учнів.

У Львівській та Волинській областях у 1945–1946 навчальному році на повторний курс залишилось 25% всіх учнів. У Дніпропетровській області – 28%, у Житомирській області – 35%.

Загальним недоліком був і великий відсів учнів. Так, лише у 1946–1947 навчальному році із шкіл робочої і сільської молоді республіки відсіялось 32232 учні, або 26% всього контингенту учнів.

Враховуючи це, у вказаній постанові було передбачено заходи щодо подальшого поліпшення якості навчання, зокрема, скасовувалась плата за навчання в усіх класах шкіл робітничої і сільської молоді.

Для здійснення більш ефективної допомоги і контролю за діяльністю вечірніх шкіл при обласних, міських і районних відділах народної освіти були введені посади інспекторів по вечірнім школам, а в складі Міністерства освіти Української РСР було створено відділ шкіл робочої і сільської молоді, що координував діяльність шкіл для дорослих.

Наслідком цього було те, що вже в 1947–1948 навчальному році контингент учнів вечірніх шкіл збільшився, порівняно з попереднім навчальним роком, втричі і становив 155254 чоловік. Лише за перші чотири роки існування вечірніх шкіл робочої молоді та перші три роки існування шкіл сільської молоді в них набули семирічну освіту 16950 чоловік і середню освіту – 6625 чоловік, 216 учнів закінчили вечірні школи з золотими і срібними медалями.

Змінюється і склад учнів вечірніх шкіл, якщо в перші роки свого існування вони в основному обслуговували молодь віком до 17–18 років, то починаючи з 1947–1948 навчального року учнями цих шкіл в основному стають старші за віком особи, ті хто був відірваний від навчання обставинами військового часу [2, с. 314].